

Forebyggende familiearbeid i småbarnsfamilien: utviklingen av et landsdekkende, politisk initiert forebyggingstiltak

Anne-Lise Knatten

Godt samliv! Parkurs for førstegangsførelde er et politisk bestemt, snart landsdekkende tiltak. En av prosjektmedarbeiderne beskriver erfaringer fra utviklingen av kurset, fra politisk initiativ til gjennomføring i den enkelte kommune. Jeg var i perioden 2004–2006 ansatt i Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir), med fagansvar for utviklingen av *Godt samliv! Parkurs for førstegangsførelde*. Dette er et politisk initiert, landsdekkende tiltak, som har som mål å redusere samlivskonflikter og å unngå samlivsbrudd der barn er involvert. Jeg vil gjerne dele erfaringer fra utviklingen av dette prosjektet, fra politisk initiativ og vedtak, til gjennomføring i den enkelte kommune, og å reise noen problemstillinger knyttet til slikt arbeid.

Godt samliv er et snart landsdekkende tilbud om samlivskurs for førstegangsførelde. Parkurset er gratis, og tiltenkt alle par som får sitt første barn sammen, også de med barn fra tidligere forhold, adoptivforeldre og likekjønnspar. Kurset har en varighet av åtte timer, som vanligvis fordeles over to dager/kvelder. Intensjonen er å gi inspirasjon og støtte til nybakte foreldre, i en periode med store forandringer og utfordringer i hverdagen og parforholdet.

Kurstilbudet er en familiepolitisk satsing. Det er bevilget store midler, så langt nesten førti millioner kroner, for å gjennomføre det. Mange fagpersoner fra ulike faggrupper er engasjert i tiltaket. *Godt samliv* ble tatt imot med åpne armer av helsesøstre landet rundt, og også ved mange familiekontorer, og av andre involverte fagpersoner.

Jeg ønsker å belyse hvordan psykologers arbeid i noen tilfeller bygger direkte på politiske beslutninger og satsingsområder, og derved også blir sårbart for politiske endringer og eventuelle regjeringsskifter. Siden vi som psykologer fra tid til annen engasjeres i slikt prosjektarbeid, syns jeg det kan være interessant å øke bevisstheten rundt denne typen yrkesutøvelse. Det er mitt inntrykk at psykologer som profesjon har liten kjennskap til hvordan selve saksgangen i forvaltningen bidrar til å implementere slike tiltak. Jeg beskriver, i grove trekk, den politiske og faglige utviklingen av prosjektet. Jeg ønsker også å inspirere kollegaer til å ta del i slikt faglig utviklingsarbeid.

Godt samliv! Parkurs for førstegangsførelde

«Målet er at alle førstegangsførelde som lever i parforhold i landet, etter hvert skal tilbys gratis samlivskurs, og at dette skal bli en del av det alminnelige, offentlige tilbudet rettet mot barnefamilie. Hensikten med tiltaket er å redusere samlivskonflikter og å unngå samlivsbrudd, spesielt der barn er involverte» (Tildelingsbrev fra Barne- og Familiedepartementet til Bufdir, 1. april 2004). Kurset er delt i fire bolker, som kort skisseres i tabell 1.

Tabell 1. Temaer i kurset <i>Godt samliv! Parkurs for førstegangsførelde</i>	
<i>Kursdel 1: Forandringer</i>	Vanlige endringer når man får barn, både praktiske, tidsmessige og emosjonelle. Individuelt og relasjonsmessig. Seksualitet, oppvekstens betydning, forskjeller mellom

Tabell 1. Temaer i kurset Godt samliv! Parkurs for førstegangsforeldre	
	mann og kvinne, prioriteringer, oppmerksomhetskonflikter, forventninger, er blant temaene her. En rød tråd er at det ikke finnes en normal eller beste måte å bli verken mor, far eller foreldre på.
<i>Kursdel 2: Kommunikasjon</i>	Hva som fremmer og hemmer god kommunikasjon. Vi presenterer og øver på samtaleteknikker og det å lytte godt. En god samtale kjennetegnes av at vi føler oss sett, hørt og respektert når samtalen er over.
<i>Kursdel 3: Konflikt og konflikthåndtering</i>	Konflikters stimulerende og destruktive sider. Vi tar opp «kampen om sannheten», soning og forsoning, lojalitet og måter å finne løsninger på. Motsetninger og konflikter finnes i alle relasjoner, utfordringen er å finne gode veier ut av dem, og lære å leve med noen av dem.
<i>Kursdel 4: Glede og glød: Om å gi næring til forholdet</i>	Ulike uttrykk for kjærlighet, grunnlaget for mye lek og moro med et barn i huset, avklaring av nye forventninger til hverandre, og fordeler ved å ha fokus på løsninger framfor problemer. Livssituasjonen som nybakte foreldre gir god anledning til å stoppe opp og gjøre nye valg. Vi utfordrer paret til å dele tanker om hva de synes er viktigst i sin familie, og til å ta valg som passer for dem, uavhengig av trender og andres forventninger.

Alle deltakere på kurset får tildelt et kurshefte. Til hver kursdel er det knyttet en rekke parøvelser kurslederne kan velge i, med utgangspunkt i hvilke de mener er best egnet i den enkelte gruppa. Hensikten med øvelsene er at parene skal knytte stoffet til sitt eget samliv, og snakke sammen om hvordan det aktuelle temaet gir seg utslag i deres eget forhold. Det er også lagt opp til at parene skal dele erfaringer forbundet med de enkelte temaene i gruppa. Par kan velge å ikke delta i gruppediskusjonen; man kan ha godt utbytte av å lytte til diskusjonen også. Alle snakker for seg selv, partneren eller parforholdet skal ikke utleveres uten at man har sjekket med partneren at det er i orden.

I tillegg til parheftet er det utarbeidet et kurslederhefte, som omhandler praktisk tilrettelegging av kursene, arrangørens ansvar og oppgaver, pedagogiske tips og råd om gruppedynamikk. Gjennomføring av kursene beskrives kursdel for kursdel, og et forslag til kjøreplan presenteres. Det er lagt vekt på at de enkelte kursledere selv må gjøre valg og tilrettelegge ut fra lokale forhold og den enkelte gruppe de har for seg. Både stoff og øvelser er for rikholdig til at alt kan gjennomgås, men parene skal innom alle temaer, i den rekkefølgen kursmaterialet presenterer dem i. Vi peker ut hovedpoengene som skal gjennomgås. Kurset skal tilpasses de menneskene som er til stede på det enkelte kurs, deres situasjon og erfaringer, samtidig som kurslederne får et eierforhold til materialet og drar nytte av egen faglighet og kreativitet.

Politisk grunnlag

Godt samliv er altså et politisk initiert tiltak, nedfelt i «Familiemeldingen» (stortingsmelding nr.29, Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap. 2002–2003). Det var Regjeringen Bondevik II som fremmet forslag for Stortinget om et en-dags samlivskurs for førstegangsforeldre. Begrunnelsen var at samlivskurs er gode lavterskeltilbud for dem som vil forebygge samlivskriser og investere i et varig og forpliktende samliv. Stortingets Familie-, kultur- og administrasjonskomite behandlet forslaget i november 2003, og komiteens flertall, med unntak av Fremskrittspartiet, innstilte til at Stortinget skulle støtte regjeringens forslag. Det er interessant å lese slike innstillinger (<http://odin.dep.no/>

repub/02–03/stmld/29), de inneholder de ulike partienes begrunnelser for å støtte eller avvise et forslag, og kan gi oss som fagfolk en orientering om hvordan de politiske partiene vurderer saker som i høy grad angår våre fagområder. Deres beslutninger legger politiske føringer og de økonomiske rammene for vår virksomhet. Antakelig har vi her et rom for påvirkning for samfunnspsykologisk engasjerte psykologer.

I tilfellet samlivskurs for førstegangsførelde la komiteen til grunn at stabile familieforhold er det beste for barns oppvekst. Videre mente den at valg av samlivsform er opp til den enkelte. Det viktige er at et samliv fungerer godt, og at barna får en god og trygg oppvekst.

Politiske føringer

«Familiemeldingen» problematiserer konsekvenser av samlivsbrudd (kapittel 2.3), og viser til undersøkelser som tyder på at slike brudd i mange tilfeller medfører problemer av både psykisk, fysisk, økonomisk og sosial art. Regjeringen ønsket derfor å bidra til at færre ekteskap og samliv skulle gå i oppløsning, særlig der barn er involvert. De ville styrke det forebyggende familiearbeidet. Dette ønsket de å gjennomføre ved å satse på et helhetlig forebyggende familiearbeid: utvide ordningen med økonomisk støtte til samlivstiltak, styrke familievernets kompetanse og kapasitet og gjennomføre en videreutvikling av «Foreldreveiledningsprogrammet». Som et supplement til denne brede forebyggende strategien kom så forslaget om et gratis samlivskurs til alle førstegangsførelde (kapittel 2.3.1.1)

I «Familiemeldingen» heter det: «Samlivstiltakene har en viktig forebyggende oppgave i det å forhindre at kriser oppstår og at de får utvikle seg. Forskning tyder på at samlivskurs kan være et viktig incentiv til å bedre kommunikasjonen og dialogen i parforholdet og til å bryte med dårlige kommunikasjonsmønstre. Den forebyggende effekten mht. samlivsproblemer synes å være størst hvis samlivskurs settes inn i en tidlig fase av parforholdet, helst i løpet av det første året, dvs. før samhandlingsmønstre og måter å håndtere konflikter på har blitt for automatiserte og vanskelige å påvirke.» Det heter videre: «Gode og varige parforhold er noe det offentlige bør satse mye på, fordi det grunnleggende sett angår barns oppvekstvilkår. Vi vet at foreldres evne til å være gode rollemodeller for barn henger sammen med hvordan de to har det som par «(s. 14).

Meldingen beskriver hva slags elementer i et samlivskurs som kan bidra til å styrke et parforhold, at det bør forankres på helsestasjonen, være et endagskurs, og at Barne- og familiedepartementet skal initiere tiltaket.

Tiltaket fikk tilslutning i Stortinget gjennom statsbudsjettet for 2004, og fem millioner kroner ble bevilget (St.prp.nr.1 (2003–2004), s. 37). Tiltaket ble videreført i 2005 med ni millioner, i 2006 med ti millioner og i 2007 med tretten millioner.

Styringsdokumenter

Daværende Barne- og familiedepartementet besluttet å starte opp et treårig prosjekt for utvikling og etablering av gratis samlivskurs til førstegangsførelde. Statens barnevern og familievern (SBF), nå Bufdir, fikk i tildelingsbrev oppgaven med å lede, iverksette og følge opp samlivsprosjektet i kommuner og fylker. Målet var at dette skulle være et landsdekkende tilbud i løpet av 2006, og at det skulle bli en del av det alminnelige, offentlige tilbudet rettet mot barnefamiliene.

Et tildelingsbrev fastsetter rammene for et tiltak. I dette tilfellet ble det beskrevet hvordan departementet tenkte seg sentral organisering og ledelse, faglig og administrativ oppfølging og ansvarsfordeling, organisering og forankring lokalt, det faglige innholdet i kurstilbudet, rekruttering og skolering av kursholdere, utvikling av kursmateriell, evaluering, utvelging og rekruttering av

aktuelle deltakende kommuner, framdriftsplan, rapportering, budsjett og kostnader. Som fagpersoner er det her vi finner alle føringer for hvordan prosjektet er tenkt gjennomført. Føringerne er relativt detaljerte, men vår erfaring var at dette setter grenser og er til støtte i gjennomføringen. Ved usikkerhet eller motstridende interesser kan tildelingsbrevet konsulteres, noe vi opplevde som nyttig flere ganger underveis. Vi opplevde stor faglig frihet og gode muligheter for kreative ideer innenfor rammene departementet hadde satt.

I henhold til tildelingsbrevet ble det etablert en sentral prosjektledelse i SBF (nå Bufdir). Den skulle stå for igangsetting, tilrettelegging, gjennomføring og oppfølging av kurstilbudet. Bufdir etablerte en prosjektledelse bestående av en prosjektleder, og to prosjektmedarbeidere. Gruppen startet sitt arbeid i august 2004. Prosjektleder var i første fase en sykepleier med prosjekt- og ledererfaring, senere en sosionom med allsidig kurs- og undervisningserfaring, ledererfaring, og masterutdanning i folkehelsevitenskap.

Prosjektmedarbeidere

Prosjektmedarbeiderne var begge psykologer, og vårt hovedansvar var å utvikle det faglige innholdet i kurset og en faglig forsvarlig gjennomføring av tilbudet. Vår psykologfaglige bakgrunn var nokså ulik. Min kollega var hovedsakelig opptatt av positiv psykologi og samfunnspsykologi, mens jeg faglig sett var psykodynamisk og klinisk orientert. Dette viste seg å være en god blanding. Mest relevant for et godt samarbeid var nok likevel en felles glød for dette prosjektet. Vi syntes tiltaket var en god idé, og hadde fra første stund tro på at det kunne bli et forebyggende tiltak som ville imøtekomme reelle behov og være til virkelig nytte. Vi hadde begge flere års erfaring fra familievernet, og delte den alminnelige oppfatningen av at mange samlivsproblemer kan spores tilbake til den første tiden etter at man blir foreldre sammen. Min mangeårige erfaring som klinisk psykolog, hvor jeg i perioder arbeidet mye med problemer knyttet til fødsler og det å bli foreldre, hadde lært meg at dette er en periode i livet da mye i psykologisk forstand kan være åpent, sårbart og derved ligge til rette for endringer.

Vår største utfordring var å lage et kurs som i løpet av tilmålt kurstid kunne gjøre en forskjell av betydning for de deltakende parene. Kan et slikt psykoedukativt kurs, av så kort varighet, i det hele tatt ha noen effekt? I *Godt samliv* møttes i alle fall politikernes sosialpolitiske og fagfolkens samfunnspsykologiske ambisjoner, og en felles tro på at forebyggingstiltak kan ha en effekt.

Tildelingsbrevet ga føringer om at kursets tema burde være hvordan man kan ta vare på parforholdet når man får barn sammen for første gang. Målet var å lære foreldre om kommunikasjon, konfliktløsning og samarbeid i parforhold. Kursene skulle sette parene i stand til å takle samlivsproblemer og dermed bidra til å øke kvaliteten i en periode som krever store omstillinger. Departementets ambisjoner var ikke snaue: et mål med tiltaket var også å få ned antall skilsmisser i landet.

Det var en gitt forutsetning at kurset skulle bygge på erfaringer fra allerede eksisterende, og ulike, parkursmodeller. Kursmodell og kursmaterieell skulle dessuten være et samarbeid mellom flere aktører på samlivsområdet.

Organisering og samarbeidsstrukturer

Det ble nedsatt en faglig ad hoc-gruppe, bestående av prosjektmedarbeiderne, en leder fra et familiekontor og flere representanter fra Modum bad – Samlivssenteret. Vi hadde et kreativt og fruktbart samarbeid om utvikling av faglig innhold. Et av våre første tiltak var å definere hva vi faglig sett mente var realistisk mulig å oppnå gjennom *Godt samliv*, hvordan vi best kunne ivareta

intensjonen med kurset, og hva vi ønsket at parene skulle sitte igjen med etter gjennomført kurs (se tabell 2).

Tabell 2. Mål for kurset Godt samliv! Parkurs for førstegangsførelde

Foreldreparene skal etter deltakelse få:

- Informasjon om vanlige endringer i parforhold etter å ha fått første felles barn, med vekt på alminneliggjøring av reaksjoner i forbindelse med at man blir foreldre sammen, og deling av erfaringer.
- Bedre ferdigheter i samtaleteknikk og konfliktløsning.
- Økt innsikt i parforholdets positive utviklingsmuligheter og betydningen av å bruke dem, ved å rette oppmerksomheten mot de mulighetene og valgene den nye familiesituasjonen innebærer.
- Kunnskap om hvor profesjonell hjelp for parforholdet finnes – dersom behovet skulle oppstå.

Vi engasjerte TNS Gallup til å gjennomføre en fokusgruppeundersøkelse, om hva unge par i målgruppa tenkte om et slikt tilbud. Hva var deres behov? Ville de delta på et slikt kurs? Undersøkelsen ga interessante innspill vedrørende de fleste sider av tilbudet, og en indikasjon om at *Godt samliv* kunne bli et velkomment tilbud.

I tillegg til den faglige ad hoc-gruppa kunne prosjektledelsen trekke veksler på et faglig referansenettverk. Det besto av to kontorledere fra familievern, en rådgiver fra Sosial- og helsedirektoratet, dekan ved Høgskolen i Akershus, leder for Landsgruppen for helsesøstre i Norsk Sykepleierforbund, leder for Landsgruppen for jordmødre i Norsk Sykepleierforbund, leder ved Samlivssenteret Modum Bad, leder ved Hemilsenteret ved UiB, og en mannlig psykolog med erfaring fra drift av fedregrupper. Dette referansenettverket utgjorde en viktig støttende kompetansebank for prosjektledelsen i forhold til faglige spørsmål og prosjektutforming.

Prosjektet fikk medio november 2004 oppnevnt en styringsgruppe. Den var «topptung», utelukkende satt sammen av avdelingsledere i Bufdir, med prosjektleder som sekretær for gruppa. Prosjektledelsen savnet særlig en representant fra Sosial- og helsedirektoratet i styringsgruppa. Tildelingsbrevet forutsatte et samarbeid med Helse- og omsorgsdepartementet som ansvarlig for helsestasjonstjenesten. Dette samarbeidet tillå den byråkratiske «linja», og det var ikke mulig for oss som prosjektledelse å initiere et slikt samarbeid. Siden kurset lokalt skulle være forankret ved helsestasjonene, var det tungvint for prosjektets framdrift at ikke HOD og SHdir var involvert i styringen av prosjektet fra starten av.

Prosjektadministrative utfordringer

I alle prosjekter kan det oppstå uenigheter som kan true framdriften, så også i *Godt samliv*.

Deler av kurset ble bygget på de eksisterende mest utbredte samlivskursene «PREP» (Prevention and Relationship Enhancement Program), og «Du og jeg og vi to» fra henholdsvis Modum Bad Samlivssenteret og Nasjonalforeningen for folkehelsen. Det ble etter hvert klart at deler av ad hoc-gruppa arbeidet ut fra en forventning om at *Godt samliv* skulle bli et PREP-kurs, noe som aldri var blitt forespeilet prosjektledelsen. Samtidig fikk vi henvendelser fra andre fagmiljøer om at dette ikke burde bli et entydig PREP-kurs, fordi det kunne true en bred deltakelse fra de aktuelle fagmiljøene. Da var det greit å kunne støtte seg til tildelingsbrevet, som inneholdt klare føringer om at ulike fagmiljøer skulle være representert i det endelige kurskonseptet.

PREP er et manualbasert pedagogisk program, importert fra USA. Til programpakker som PREP er det knyttet copyright-regler og lisensproblematikk. Det innebærer strenge regler både for opplæring og gjennomføring av selve programmene, og økonomiske interesser for opphavspersonene.

Slike programmer er utbredte og populære i deler av fagmiljøet. Samtidig foregår det en diskusjon om konsekvensene av et system med copyright på faglige ideer, hvor privat økonomisk gevinst for opphavspersoner og andre også kan bli en drivkraft i seg selv: Er det viktig å bevare en frihet for norske fagfolk til å tilpasse tiltak til norske forhold og egne erfaringer? Er disse programmene så gode at vi bør se bort fra slike betenkeligheter? I vårt tilfelle opplevde vi at et fruktbart faglig samarbeid i sluttspurten ble forstyrret nettopp av copyright-interesser; dette nørte opp under uenighet rundt faglige holdninger og synspunkter, og ad hoc-gruppa ble avvirket blant annet med bakgrunn i dette. Det ble besluttet å utvikle et eget nasjonalt tiltak. Tanken var at et tiltaks forankring i norsk fagmiljø kan være et viktig kriterium for suksess, og at det kan gi en viktig opplevelse av eierskap og engasjement hos de impliserte.

Ad hoc-gruppa ble satt sammen av direktoratets ledelse, ikke av prosjektledelsen eller et prosjektstyre. Dette er et eksempel på uklare grenser for hva som var prosjektlederens mandat og direktoratets mandat, noe som skulle komme til å bli en tilbakevendende utfordring for prosjektets framdrift. Disse grensene bør være klarlagt fra første stund. Hva som skal styres i byråkratiets linje, og hva som skal styres av en prosjektgruppe og dens styringsgruppe, bør gå klart fram av prosjektets mandat (Hauglin, 2005).

Lokal forankring

Ut fra et nærhetsprinsipp så vi det som viktig at forebyggingstiltaket *Godt samliv* ble forankret så nær familienes hjemmemiljø som mulig. Dette ser også ut til å ha vært en bevisst sosialpolitisk strategi. Det ble foreslått at administrasjonen av kurset skulle legges til førstelinjetjenesten ved helsestasjonene. Det skulle være mulig for fagfolk lokalt til en viss grad å tilpasse kurset til de parene de treffer, og ut fra kjennskap til lokale forhold. Vi tror dette har medvirket til at *Godt samliv* har blitt et velkomment og populært tiltak.

Framdrift og prosjektfaser

Pilotprosjekt

En hektisk høst 2004 ble brukt til å utvikle et faglig kursmaterieell for utprøving i utvalgte kommuner, geografisk fordelt over hele landet. Vi inviterte kommuner som på ulikt vis hadde vist interesse for å avholde kurs med lignende temaer som *Godt samliv*. Det ble arrangert et seminar for opplæring av kursledere fra 23 påmeldte pilotkommuner. Kommunene valgte selv sine deltakere som skulle bli kursledere; betingelsene var at de måtte ha faglig relevant bakgrunn, og vi la vekt på at alle parkurs burde ledes av en mann og en kvinne. Vi var opptatt av at dette ikke måtte bli et «det er viktig å snakke sammen- kurs» primært av og for kvinner.

Hele 17 kommuner gjennomførte 26 parkurs i perioden mellom kurslederopplæringen i oktober og årsskiftet. Det ble gjort en formidabel innsats på kort tid fra de deltakende kommunene, helsestasjonene og kurslederne. Tiltaket ble møtt med entusiasme, vi forstod at vi imøtekom et reelt behov.

Informasjonsarbeid

I tillegg til det faglige utviklingsarbeidet deltok den sentrale prosjektledelsen også i informasjonsarbeid i samarbeid med direktoratets informasjonsavdeling. Tilbakemeldinger fra pilotkommunene viste at enkelte av dem hadde problemer med å rekruttere deltakere, og at noen kurs måtte avlyses på grunn av dette. Andre kommuner hadde ikke slike problemer, men tvert imot ventelister til sine kurs. Det ble

klart at informasjonsarbeidet både nasjonalt og lokalt måtte prioriteres, og at erfaringer fra kommuner som ikke slet med rekruttering, måtte formidles til de øvrige kommunene.

Informasjonsenheten i Bufdir gjorde et imponerende arbeid for å sikre pressedeckning; vi hadde et spennende og lærerikt samarbeid med dem. Det ble utviklet plakater og «flyers» til oppslag og utdeling ved helsestasjoner, legekontorer, familievernkontorer og andre steder hvor førstegangsførelse naturlig ferdes. Vi stilte også opp til intervjuer i presse og radio, og deltok i nettbaserte diskusjoner om *Godt samliv*. Barne- og familieministeren og direktoratets ledelse frontet prosjektet i riksdekkende medier.

Lokalt var det hovedsakelig kursarrangørene og kurslederne som drev informasjonsarbeid. Helsestasjonene inviterte alle førstegangsførelse til kurset. Det ble delt ut brosjyrer med informasjon om *Godt samliv*. Lokal presse og radio laget mange flotte reportasjer om tilbudet, hvor også deltakende par fortalte om sine forventninger og erfaringer.

Evaluering

Dette kurset var noe alle skulle fått med seg. Man blir påminnet om at de hverdagslige «problemene» en har, faktisk er vanlige. Man får også bekreftet en del viktige momenter i forhold til dette. Man kommer nærmere hverandre, og får samtidig et «spark bak», og en pekepinn på hvordan man løser små ting. Bedre føre var (mann i aldersgruppa 21–25).

Det ble utviklet et omfattende evalueringsmateriale for arrangører, kursledere og deltakende par. De ble bedt om å evaluere alt fra praktisk arrangement til alle sider ved kursets innhold og gjennomføring. Vi etterspurte vurdering av nytte, fornøydhets og måloppnåelse. Alle evalueringsskjemaene hadde også rubrikker for frie kommentarer og forslag til forbedringer i utarbeidelsen av det endelige kursmaterialet.

Vi la stor vekt på at det endelige kursmaterialet skulle revideres ut fra brukernes erfaringer. Et eksternt konsulentfirma (Agenda Utredning & Utvikling AS) fikk i oppdrag å gjennomgå alle evalueringsskjemaene og utarbeide en evalueringsrapport. Vi fikk inn fullstendig utfylte evalueringsskjemaer fra samtlige arrangører og kursledere og fra 189 av 196 kursdeltakere. Dette ga oss et godt grunnlag for endringer i endelig kursopplegg og materiell. Både kursledere og deltakere ga uttrykk for at målene for kurset var oppnådd. Kursdeltakerne var i hovedsak fornøyde med kurset. På en skala fra 1–6 (svært lite fornøyd – svært godt fornøyd), ga 71 % en skår på 5 eller 6. Tar vi med skår 4, får vi 95 %. Det var ingen statistisk signifikante forskjeller mellom kjønn, aldersgrupper eller ulike utdanningsgrupper. Det er verdt å merke seg at menn var like fornøyde som kvinner.

Hele 91 % av kursdeltakerne ville anbefale kurset til andre, og så mange som 166 kursdeltakere ga en utdypet begrunnelse for dette. Et lite utvalg som representerer typiske aspekter:

- «Her lærte vi masse om å bli bedre både som individ og i forhold. Det er utrolig viktig! Skulle vært obligatorisk!»
- «Alle har bruk for det!»
- «Piffer opp forholdet. Ble glad av kurset.»
- «Andre i samme båt, det er ikke bare oss som sliter slik eller slik.»
- «Bedre skodd hvis konflikter oppstår.»
- «Bevisstgjørende og inspirerende.»
- «Bra å være føre var! Nyttig å lære å kommunisere bedre.»

- «Flott å fokusere på hverandre som par igjen!»
- «Lærerikt.»
- «Veldig nyttig, morsomt og informerende.»

Deltakere som hadde innspill til hva som kunne gjøre kurset bedre, ønsket flere øvelser og mer tid til gruppesamtaler. Kursledere ønsket bedre samkjøring av parheftet og kurslederheftet.

Evalueringen av pilotfasen viste at vi var på rett spor, og at ingen omfattende kursendring var nødvendig. Vi gjennomgikk selv samtlige evalueringsskjemaer med tanke på justeringer. Alle som hadde bidratt til utvikling av det faglige innholdet, ble invitert til å gi skriftlige innspill til endringer, og gjorde det. Referansenettverket ga sine vurderinger. Prosjektets styringsgruppe nedsatte i tillegg en «referee»-komite som fikk i oppdrag å vurdere det faglige innholdet i kurset. Vi hadde også mange nyttige og inspirerende samtaler med alle involverte i prosjektet.

En «nytteevaluering» av *Godt samliv*, foretatt av TNS Gallup våren 2006, viser resultater som er så like de beskrevne fra pilotprosjektet at jeg ikke gjengir dem her. Denne evalueringen baserer seg imidlertid på et større antall gjennomførte kurs, og viser en gjennomgående og meget høy grad av tilfredshet blant alle aktører. Og det er fortsatt slik at ni av ti deltakere vil anbefale kurset til andre førstegangsførelde.

Forskning

Prosjektledelsen i *Godt samliv* tok helt fra starten av initiativ til å tilrettelegge for en bred forskningsmessig evaluering av prosjektet som et nasjonalt forebyggende tiltak. Vi hadde også drøftinger med forskningsmiljøer som mente at det lå godt til rette for studier av langsiktige virkninger. Har tiltaket effekt? Hva slags effekt? Er effekten verdt innsats og kostnader? Reduserer tiltaket samlivskonflikter og brudd der barn er involvert? Oppsøker flere familier familievernet på et tidligere tidspunkt i utviklingen av samlivskonflikter? Har det betydning for inngåelse av samværsavtaler i forbindelse med samlivsbrudd? Disse og mange andre aspekter ved et så omfattende og kostnadskrevende tiltak som dette (så langt nesten førti millioner kroner) mener vi det ville være både viktig og nyttig å få evaluert. Forskning på *Godt samliv* har vært diskutert hele veien, men har vært vanskelig å få gjennomslag for. Barne- og familiedepartementet klarerte i mars 2005 at prosjektet primært skulle ha en brukerorientert evaluering, men at det i forlengelse av evalueringen kunne være ønskelig med et forskningsprosjekt.

Godt samliv på vei mot å bli et landsdekkende tilbud

Våren 2005 ble materiellet revidert og ferdigstilt med bakgrunn i innspillene som er beskrevet over. Alle landets kommuner ble invitert til å delta i prosjektet. Målet var at prosjektet skulle være landsdekkende i løpet av 2006, og med bakgrunn i økonomi og ressurser for øvrig håpet vi å få med 150 kommuner i løpet av 2005.

I april ble det sendt invitasjon til alle landets kommuner. Vel vitende om at landets helsestasjoner er under sterkt press for å påta seg mange gode oppgaver med for lite ressurser, og i en situasjon hvor deres eget direktorat ikke var involvert i prosjektet, måtte vi ty til kreative tiltak. Tre helsesøstre ble engasjert for å ringe rundt til helsestasjonene i etterkant av invitasjonen, for å høre om de var interessert i deltakelse, og for å kunne svare på eventuelle spørsmål. Interessen og påmeldingen var overveldende, ringerunden måtte avsluttes før alle var kontaktet. Grensen på 150 kommuner var overskredet i løpet av første halvår i 2005. Vi måtte sette en «først til mølla»-grense for deltakelse

dette året. Vi hadde dessverre ikke råd til å la alle som ønsket det, delta, noe som naturlig nok skapte frustrasjon hos enkelte motiverte kommuner, siden «først til mølla»-prinsippet ikke var blitt kommunisert i utgangspunktet.

Parallelt med kommuneinvitasjonen ble alle landets familievernkontorer invitert til å delta, både med tanke på opplæring av kursholdere, som veiledere og som kursholdere i den enkelte kommune. Familievernets deltakelse i prosjektet var på dette tidspunktet også nedfelt i familievernets strategidokument. Det er Barne- og likestillingsdepartementet som utformer den langsiktige utviklingen av politikken på familievernområdet, og som gir retningslinjer for Bufdirs forvaltning av tjenesten. «Strategidokument for Bufdir vedrørende familievernet» (BFD, 2004) er et dokument som gir omfattende styringssignaler. Den daværende regjeringen ønsket å prioritere økt satsing på forebyggende familiearbeid, for å bidra til bedring av barns oppvekstforhold. Vårt ønske var at *Godt samliv* skulle kunne inngå i det ordinære forebyggende arbeidet ved familiekontorene, noe det gjør mange steder i dag.

Frivillige organisasjoner, som Nasjonalforeningen for folkehelsen og Voksne for barn, var også ønsket som medarrangører. De ble forespurt om å bidra med kursledere, lokaler og praktisk hjelp som f.eks. barnepass i forbindelse med avvikling av kursene.

I tråd med prosjektets ideologi om lokal forankring av kursene lot vi det være opp til den enkelte lokale arrangør (helsestasjon) å avgjøre hvem de ønsket å engasjere som kursledere og eventuelt medarrangører.

Regionalisering av Godt samliv

Et direktorat skal igangsette, men ikke drive et utviklingsprosjekt som *Godt samliv*. Med så mange kommuner involvert er det også rent praktisk nødvendig med en regional organisering. Administrativt ble prosjektet lagt til Barne-, ungdoms- og familieetatens fem regionkontorer, avdeling for familievern. Disse ansatte regionale prosjektkoordinatorene, som fikk i oppdrag å planlegge, koordinere, implementere og evaluere parkursene i sin region, i samarbeid med den sentrale prosjektledelsen, de kommunale helsestasjonene, familievernkontorene og frivillige organisasjoner.

Regjeringsskifte – familiepolitiske konsekvenser

Høsten 2005 var en aktiv tid for *Godt samliv*. Vi hadde kurslederopplæring og parkurs i alle landets regioner. Etterspørselen var større enn vi hadde økonomi til å imøtekomme, og gleden var stor da vi ble klar over at regjeringen i sitt 2006-budsjett ville bevilge tilstrekkelig til at vi kunne gi et godt tilbud til alle, og fullføre implementeringen av tilbudet som landsdekkende. Denne situasjonen ble merkbart endret med regjeringsskifte og et Barne- og likestillingsdepartement som bevilget ti millioner kroner mindre til prosjektet enn forslaget fra Bondevik II-regjeringen, dvs. en halvering.

Regjeringsskifter og endring av politisk kurs spiller en rolle for vårt fag og danner rammer for hva slags forebyggende arbeid som prioriteres. Og politiske prioriteringer kan kaste rundt på store satsinger som *Godt samliv*. Det var ikke lenger mulig å opprettholde prosjektmedarbeiderstillingene i direktoratet. Det var nokså dramatisk at prosjektlederen mistet sine prosjektmedarbeidere midt i regionaliseringsprosessen og implementeringen av prosjektet. Vi måtte også legge på is påbegynte planer om å lage en variant av *Godt samliv* for likekjønnspar, og et eget tilbud for innvandrereforeldre som av ulike grunner ikke deltok i de ordinære kursene. Flere av regionkoordinatorene vurderte sine stillinger. Planlagte kurs måtte avlyses, og frustrasjonen var stor hos påmeldte kommuner som plutselig og med kort frist fikk beskjed om å utsette sine kursplaner på ubestemt tid.

Alt dette opplevdes naturlig nok svært utfordrende både for prosjektledelsen og alle andre impliserte. Et stort arbeid var nedlagt, et tilsynelatende vellykket tiltak var i fare, en stor nasjonal satsing ble satt på vent. Som samfunnspsykologer hadde vi lyst til å, men kunne ikke, agere vår frustrasjon. Psykologer ansatt i forvaltningen må opptre lojalt. Andre kan handle politisk og fagpolitisk, og påvirke gjennom de kanalene hvor man tror det kan nytte.

Prosjektlederen og regionkoordinatorene var dedikerte til prosjektet, kurset var etterspurt og ønsket i de fleste kommuner, og takket være mye tålmodighet og entusiasme fra de fleste som var involvert i *Godt samliv*, overlevde prosjektet trange tider. Enkelte engasjerte seg også sterkt fagpolitisk for *Godt samliv*. Prosjektlederen og familievernet klarte også til tross for knappe ressurser i samarbeid å utarbeide en likekjønnsvariant av kurset, som ble godt evaluert.

Politiske prioriteringer

Det er vel verdt for samfunnsengasjerte psykologer å følge med i og engasjere seg i forhold til politiske vedtak. De politiske beslutningene angår våre muligheter for å praktisere forebyggende arbeid. Den politiske debatten som foregår blant Stortingets medlemmer rundt slike prioriteringer, kan følges på Stortingets nettsider. Her finner man oversikt over spørsmål som skal opp i spørretimen, og påfølgende debatt gjengis.¹

Leder av Stortingets familie- og kulturkomité, May-Helen Molvær Grimstad, tok opp *Godt samliv*-kuttet i spørsmål til statsråd Karita Bekkemellem, i Stortingets spørretime. Bekkemellom forsvarte kuttet med å vise til at det gis store bevilgninger til en tilskuddsordning til samlivstiltak, som forvaltes av Bufdir. Hun beskrev denne som en viktig del av det forebyggende familiearbeidet. Det er verdt å merke seg at denne tilskuddsordningen ble foreslått strøket i 2007-budsjettet. Dette var et grep som utløste en debatt om regjeringens prioritering av forebyggende familiearbeid. Statsråden argumenterte i samme spørretime for at forebygging også kan være fleksible arbeidstidsordninger for småbarnsforeldre, nok barnehageplasser til en overkommelig pris og ordninger som likestiller fedre og mødre på familieområdet. Jeg skal ikke motsi henne på disse punktene. Politikere skal prioritere i et bredt spekter. Både familiepolitiske tiltak og forebyggende familiearbeid som *Godt samliv* har trolig god effekt. Gjennom budsjettforliket i Stortinget høsten 2006 ble det etter press fra opposisjonen likevel besluttet å opprettholde tilskuddsordningen, gjennom tilførsel av 6,1 millioner kroner i «friske penger».

I 2007 tilgodeses *Godt samliv* med 13 millioner kroner. Nærmere 300 kommuner er nå påmeldt. Det er utdannet en stor stab av kursledere, og flere står på venteliste for utdanning. Interessen for parkurset er stor blant førstegangsførelde. *Godt samliv* ligger med satsingen i dette budsjettet godt an til å bli landsdekkende i løpet av 2007. En ny stor utfordring har imidlertid dukket opp ved at regjeringen har besluttet at tilskudd til kurset fra 2008 skal innlemmes i kommunenes rammetilskudd. Dette innebærer at det ikke kan legges sentrale føringer for at midlene skal benyttes til *Godt samliv*-kurs. Kommunene vil fra 2008 stå fritt til å benytte disse midlene til de formålene de vil prioritere.

¹ Id="praksis-knatten-166"> <http://www.odin.dep.no/odin/global/soek/bn.html?sokj&sokeordSp%C3%B8rr...>

Avslutning

Godt samliv har blitt tatt godt imot. Mange helsesøstre ga uttrykk for at de hadde ønsket seg et slikt tilbud lenge, og familievernets erfaring tilsa at det var behov for det. Prosjektet er unikt ved at det legger grunnlag for et lokalt og likeverdig samarbeid mellom helsestasjonstjenesten og familievernet. Mange unge par som har deltatt, sier at de har opplevd kurset som verdifullt for parforholdet i denne livsfasen. Det har gitt dem en mulighet for å snakke sammen om det nye livet som foreldre, og for å diskutere hvordan de egentlig har lyst til å leve som familie framover. De lærer noen enkle metoder for å komme seg ut av krangler som blir destruktive, får dele erfaringer og tanker med mange i samme livssituasjon og blir klar over at mange ulike reaksjoner og følelser er vanlige i situasjonen som nybakte foreldre. Kanskje er det lettere å utholde krevende hverdager og usikkerhet når man vet at det er vanlig å streve i perioder, og har erfart at samliv er noe man kan snakke med andre om. Mange rapporterer at de har hatt en morsom og inspirerende stund på kurs. De knytter kanskje kontakter for vennskap og gjensidig avlastning.

Brukerevalueringen viser at det er et populært tiltak. Betyr dette at tiltaket har en effekt som er i tråd med tiltakets hensikt? Er det mulig å drive forebyggende familiearbeid gjennom såpass korte kurs? Evalueringsstudier utført i de siste årene tyder på at ulike typer samlivskurs kan ha en moderat positiv effekt på parforhold, særlig dersom de tilbys i en tidlig fase av forholdet (Bergem, Olsen & Solvang, 2004; Stanley, 2001; Thuen, 2003). Hvorvidt *Godt samliv* vil få effekt i tråd med målsettingen, må eventuell kommende forskning på prosjektet vise. Med en så stor økonomisk og faglig satsing som *Godt samliv* innebærer, med en i hovedsak vellykket implementering, og så positive tilbakemeldinger fra brukere i alle ledd mener jeg det er å spille på en mengde gode ressurser, initiativ og muligheter for å ta forebygging på alvor, dersom det ikke satses seriøst på forskning som kan vise om det er varig effekt av tilbudet.

Godt samliv er bygget på grunnleggende samfunnspsykologiske prinsipper (Orford, 1992). Den som har skoen på, vet best hvor den trykker. I utviklingen av kurset har vi vært opptatt av å kontinuerlig sjekke ut med brukerne hva de trenger, og hva som fungerer godt eller dårlig. I tillegg gjennomføres kursene under ledelse av fagfolk i kursdeltakernes nærmiljø, med mulighet for lokal tilpasning. Dette synes å være et viktig kriterium for å lykkes. Det gir også kursdeltakere kort vei for å ta kontakt ved behov for oppfølging, rådgiving eller annen hjelp seinere. Enkel tilgjengelighet av tjenester er et godt forebyggende prinsipp. Kursene er i liten grad pedagogiske programmer, de er i stor grad tilrettelagt for gjensidig utveksling, respekt og refleksjon. Prosjektet er også preget av en tilgjengelig prosjektledelse som har løpende kontakt med de involverte.

Samfunnsengasjerte psykologer har gode forutsetninger for å satse på nye prosjekter i samme gate. Det snakkes mye om forebygging, både i politiske og faglige miljøer. En mengde prosjekter settes i gang landet over. Helsestasjonen er et populært sted for utprøving av diverse gode forebyggingstiltak, der treffes alle nye familier og barn fra starten av. Vi registrerte en viss prosjekttretthet hos de ansatte, og en skepsis med hensyn til om vårt prosjekt var en ny «flopp» eller en seriøs satsing det var verdt å gå inn i. Det krever en stor innsats å dra i gang et prosjekt som *Godt samliv* i en kommune, og det er respektløst å forvente at fagfolk med stor arbeidsmengde skal legge inn krefter under uforutsigbare betingelser. Svært mange gjorde likevel det, fordi *Godt samliv* traff et opplevd behov.

Anne-Lise Knatten
Regionsenter for barn og unges psykiske helse

Helseregion Øst og Sør
Postboks 4623 Nydalen
0405 Oslo
Tlf 22 58 60 00
E-post anne-lise.knatten@r-bup.no

Referanser

- AGENDA Utredning & Utvikling AS (2005). *Evaluering av God start – parkurs for førstegangsførelde*. Oslo.
- Barne- og familiedepartementet (2004). *Strategidokument for Bufdir vedrørende familievernet*. Oslo.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2005). *Godt samliv! Parkurs for førstegangsførelde*. Oslo.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2005). *Godt samliv! Parkurs for førstegangsførelde. Kurslederhefte*. Oslo.
- Bergem, R., Olsen, G. M. & Solvang B. (2004). *Tango for to. Evaluering av Tilskottsordninga til samlivstiltak*. Arbeidsrapport nr.156. Høgskulen i Volda. Møreforskning Volda.
- Brudal, L. F. (2000). *Psykiske reaksjoner ved svangerskap, fødsel og barseltid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hauglin, O. (2005). *Internseminar om prosjektarbeid i Bufdir*. Oslo.
- Inst. S. Nr. 53. (2003–04) *Innstilling til Stortinget fra familie-, kultur- og administrasjonskomiteen. St.meld. nr. 29 (2002–2003) Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap*. Oslo: Familie-, kultur- og administrasjonskomiteen.
- Lunde, B. (2005). *Å holde samlivskurs. Håndbok for kursledere*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Markman, H., Stanley, S. & Blumberg, S. (2003). *Samlivsboken*. Oslo: Damm.
- Nasjonalforeningen for folkehelsen. *Samlivskurset Du og jeg og vi to*.
- Orford, J. (1992). *Community psychology. Theory and practice*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Stanley, S. M. (2001). Making a case for premarital education. *Family Relations*, 50, 272–280.
- St.meld. Nr. 29 (2002–03). *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- St.prp.nr.1 (2006–2007).
- TNS Gallup. (2006). *Evaluering av Godt samliv – parkurs for førstegangsførelde. Presentasjon for Barne- og likestillingsdepartementet*. Oslo.
- Thuen, F. (2003) Samlivsbrudd og psykisk helse: Forebyggende tiltak. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 40, 12–22.